

Світлана Колесник,
головний зберігач фондів
КЗ «Літературно-меморіальний
музей І.К. Карпенка-Карого
міста Кропивницького»

ЛЮДИНА, ЗАКОХАНА У РІДНИЙ КРАЙ
(ОЛЕКСІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ КОНОНЕНКО)

Доповідь присвячена відомому земляку, письменнику, автору відомих пісень, журналісту, лауреату літературних премій, сценаристу і режисеру культурно-мистецьких заходів, громадському та культурному діячеві Олексію Кононенку.

***Ключові слова:** мала батьківщина, життєвий шлях, державна і творча діяльність, різножанровість творів.*

На сучасному етапі розбудови нашої держави літературне краєзнавство усвідомлюється як чинник національного відродження. Тому у суспільному житті країни необхідно враховувати визначальну роль особистості, яка творить і зберігає історію, відроджує національну культуру, духовність, літературу, мову.

Розповідь йтиме про непересічну, життєво активну особистість, яка діє на благо своїх співвітчизників, людину талановиту і різнобічно розвинуту, самобутньо мислячу. Це – Олексій Анатолійович Кононенко, наш відомий земляк, заслужений діяч мистецтв України, письменник, автор сотень відомих пісень, журналіст, лауреат Всеукраїнської премії імені Івана Огієнка, Міжнародної премії імені Олександра Пушкіна, літературної премії імені Юрія Яновського, сценарист і режисер культурно-мистецьких заходів, державний службовець.

На обласних літературно-красознавчих Куценківських читаннях до його постаті звертаємося вперше, хоча про Олексія Анатолійовича писали не раз у періодичних виданнях області, Інтернеті та інших виданнях країни і зарубіжжя. Скористаємося матеріалами деяких інтерв'ю і публікацій, особливо тими, у яких діяч висловлює відношення до проблем, розкриває світобачення.

Олексій Анатолійович народився 23 серпня 1957 року в селі Роздолля Компаніївського району Кіровоградської області. Навчався у сільській школі, потім – у Компаніївській середній школі. Брав активну участь у громадському житті школи і селища, був комсоргом школи, членом Компаніївського райкому ЛКСМУ [1, с. 29]. Вірші вже тоді зароджувались у юнацькій душі. Ось один з них, написаний у 1973 році.

Край широкого лану я слухав весну.
Міряв оком неосяжну неба глибину,
Брав у пригорщі повітря і вмивався ним,
А втиравсь весняним вітром -

чистим та легким... [3, с. 60]

Здивував усіх, написавши у віршах випускний твір з української мови. Списав цілий зошит [5].

Потім навчався на філологічному факультеті Кіровоградського педагогічного інституту. В одному з інтерв'ю тепло згадує педагогів, серед них – Вадима Васильовича Смотренка, який викладав виразне читання. У студентські роки Олексій був учасником ансамблю танцю «Юність» під керівництвом Василя Сильвестровича Босого, членом комітету комсомолу інституту, членом літературного об'єднання інституту і міста [5].

У 1978 році закінчив навчання і працював заступником директора школи у с. Нечаївка рідного району. З гордістю говорить у спогадах про батьківщину Юрія Івановича Яновського [1, с. 29].

Пропрацювавши деякий час у Компаніївському райкомі комсомолу, переїхав до Києва. У 1986 році після аварії на Чорнобильській АЕС допомагав евакуювати дітей із зараженої території.

У 1988-1990 рр. працював головним інспектором управління виховної роботи Міністерства народної освіти УРСР, у 1990-1992 рр. – заступником директора культурного центру «Музика, мода, молодь». Згодом поринув у журналістську діяльність: спочатку у журналі «Азбука сімейного виховання», з 1994 р. – на посаді редактора відділу культури газети «Дзеркало тижня».

У 1999-2011 роках займався творчою роботою [9].

З 2011 року обіймав посаду директора департаменту видавничої справи та преси Держкомітету телерадіо України. «Мені часто закидають, що я чиновник, державний службовець, директор департаменту видавничої справи і преси. Але ж , чиновник – явище тимчасове, а писав я до того, пишу нині і писатиму після. У всі часи були письменники, які працювали чиновниками. ... Озеро, в якому я плаваю, досить поживне, має багато кисню, і я не відриваюся від своєї письменницької роботи, вона відбувається в руслі фаху, я щодня беру в руки не кілька, а декілька, а інколи десятки книг. Тому я антагонізму у своєму випадку не бачу. Кожна моя книжка – це дорога дитина, яку я плекав. Маючи понад п'ятдесят книг, я ніколи не кажу, що я знаний письменник. В якійсь мірі я відомий своєму читачеві, як відомий слухачеві своїми піснями», – говорив Олексій Анатолійович [2, с. 5].

За його сприяння було розпочато активну роботу у декількох державних програмах. Зокрема, за програмою «Українська книга» тільки у 2011 р. видано 139 назв книг накладом у 43 тисячі екземплярів (книги українських письменників, переклади нобелівських лауреатів, альбоми по мистецтву, музикознавча, дитяча література). Департамент підтримав програму Мінкультури України «Українська бібліотека» [7]. «Вносимо зміни в закони на покращення книжкової справи, відстоюємо пільги для видавців,

допомагаємо видати книгу, яка пролежала в шухлядах, проте варта того, щоб світ її побачив, щоб люди її взяли в руки і прочитали». Увага приділялась збільшенню перекладів творів українських авторів іноземними мовами: «щоб у світі нас знали», це було б «...гуманітарним проривом в Європу, у світ» [8]. Була розроблена концепція розвитку державної системи книгорозповсюдження, яка кілька разів доопрацьовувалась та подавалась на затвердження [6].

Нині Олексій Анатолійович – директор видавництва «Веселка». І знову дотримується свого кредо: «Книга не буває передчасною, вона потрібна вчора, сьогодні і завтра» [6].

На якій би посаді він не перебував, ніколи не полишав письменницької діяльності. Поступово вималювались основні напрямки творчості, сфери зацікавленості. «...Є дитячі книги, є повісті, є вірші, є переклади. Мені цікаво працювати у різних жанрах. Писати – цікаво! Писати – це труд, це дійсно важке завдання», – відзначає О.А. Кононенко [4].

Міфи, легенди, вірування, замовляння, заклинання переходять із століття у століття, від покоління до покоління. Ці нетлінні духовні скарби далеких пращурів з їхньою образністю і символікою, божества, духи та персонажі, яким притаманна надлюдська магічна енергія і здатність перевтілюватись, засвідчують глибинні процеси духовного життя прадавніх людей, їхній світогляд, еволюцію моралі, психології.

Необхідність збереження історично вивірених моральних цінностей, невмирущість людської пам'яті, духовна спорідненість поколінь – саме ця тема зацікавила письменника. Почавши із словника «Персонажи славянської міфології», що вийшла російською мовою у 1993 р., він продовжував її розвивати протягом подальших років. До речі, над книгою працював разом зі своїми молодшими братами-двійнятами Сергієм та Віктором (останній як художник оформить ще кілька книжок старшого брата у наступні роки) [2, с. 6].

У 1997 р. вийшли друком книги: «Духи природи. Хатні та дворові», «Духи природи. Лісові та польові», у 1998 р. – «Духи природи. Водяні та болотяні», «Ритуали, обряди, звичаї». У 2008 р. з'являється «Слов'янський світ» – ілюстрований словник-довідник міфологічних уявлень, вірувань, обрядів, легенд та їхніх відлунь у фольклорі і пізніших звичаях українців, братів-слов'ян та інших народів. «Дорогою для мене є праця “Українська міфологія та культурна спадщина” (видавництво “Фоліо”, 2012 р.). Багато років я працював над цією книгою, там більше 20 розділів. У ній, зокрема, тлумачиться символіка рослин, дерев, каменів, йдеться про обряди, звичаї, духів природи, божества, музичні інструменти, персони. Розповідається про людське життя слов'янина, українця протягом століть...», – говорить Олексій Анатолійович в одному з інтерв'ю [2, с.7].

Тема мала ще й таке продовження: «До речі всі міфології, епоси, фольклор у світі дотичні, тому що людина росла з однієї Землі. Звичайно, місцевість, клімат якоюсь мірою впливають... Мене зацікавила як схожість цих первісних вірувань, так і різноманітність, тому виникла книга “Біла юрта. Міфологія та епос Туркменістану”, видана українською мовою. З'явилися книги “Таємниці давніх улусів. Міфологія та епос Узбекистану”, “Відуни сокровенного. Міфологія та епос Грузії”, “Соловей піднебесний. Міфологія та епос Вірменії”», – розповідає О. Кононенко іншому журналісту.

Письменника відзначено міжнародною премією ім. Махтумкулі [4]. У різні роки вийшли друком книги його перекладів віршів поетів Білорусі, Вірменії, Грузії, Азербайджану, Узбекистану, Казахстану, Туркменістану. «Глибокі поети, у них пронизливі вірші, які перекликаються з моїм баченням світу», – скаже О. Кононенко [6].

«Настає новий етап пізнання народами один одного через літературу. Глибокі письменники перейдуть своїми творами кордони. Відродиться школа перекладачів, оживуть альманахи перекладу літератур», – впевнений Олексій Анатолійович [4].

Цікавими є книги О. Кононенка для дітей. Серед них: «Військо Дажд-бога» – авторські казки про прадавніх слов'ян, «Барабашка і всі інші» (перемогла на Міжнародному конкурсі країн СНД у номінації «Искусство книги»), «Неймовірна смакота від розумного кота» (автор знайомить читачів із буденною та святковою традиційною їжею наших предків: вергунами, балабушками, калитою тощо), «Перун та всі інші», лічилка «Десять кошених», «Азбука дороги», «Весела подорож з братом до дідуся», «Абетка юного болільника». Особливо автор виділяє свою «Абетку». «Письменник, який працює для дітей, мусить у своєму житті обов'язково написати букварик або абетку. Це те, що залишається, перевидається, на таких книжечках виростають покоління», – переконаний автор. У книжці чимало вдалих знахідок, там у чотирьох рядках кожне слово починається з однієї літери [6; 9].

Є у письменника своя, віршована версія казок Івана Франка з книжки «Коли ще звірі говорили». Вірші адресовані дітям, які змалечку будуть любити і шанувати свою рідну українську мову, будуть поважати творчий спадок великих українців, будуть знати свою українську історію, будуть берегти свою Україну. Ця книга нагадує казковий альбом, де завдяки художньому таланту Яни Кернер-Вернер перед нами постають герої казок Івана Франка та віршів Олексія Кононенка – гарно та з душею намальовані звірята – добрі або злі, простосердечні або хитрі лисички, вовки, ведмеді, їжачки, зайчики, леви, віслючки та пташки. Всі вони можуть розмовляти та діяти, як люди; їм притаманні ті самі якості характеру, недоліки та переваги [9].

Олексій Кононенко звертався до класики. Неабияке зацікавлення у читачів викликала книга «Сага про Кайдашів», створена разом з відомим художником, лауреатом Шевченківської премії Костем Лавровим. «Це – поетичне перекладення невмирущого твору Нечуя-Левицького, зроблене у стилі “Енеїди” Котляревського. Тому що Нечуй-Левицький для мене

найперший майстер слова у прозі. Тому що люблю неперевершені ритми і рими “Енеїди”. Тому що цього ніхто не робив...», – говорить Олексій Анатолійович. Мова твору соковита, образи колоритні, рельєфні, впізнаванні, а поетичні ритми надають йому ще більше динаміки та експресії [4].

Переймається письменник серйозними проблемами сьогодення. В його прозових творах розкриваються аспекти духовного буття людини, відчувається «гул часу», ті проблеми, які у всіх нас на вустах.

«Нелюб» – книга, де проза впереміш із поезією, де поезія – продовження прози, чи навпаки. Він і Вона. Стосунки Чоловіка і Жінки. Коротка мить їхнього життя. «Безхатько» – філософський погляд на сучасні реалії. Долі двох пересічних людей випадково переплітаються, але, на жаль, майбутнє залежить від політики і від політиків. «Месник»: Модест Окунь, простий сільський хлопець, пішов працювати охоронцем до свого колишнього шкільного товариша і перебрався до міста. Там він зустрів своє кохання, зазнав зради найкращого друга, зрозумів, що людина – лише іграшка в руках можновладців, якої будь-якої миті можуть позбутися, і врешті-решт, перетворився на безжального месника, котрий жорстоко помстився своїм кривдникам [9].

Всі, хто особисто знайомий з О. Кононенком, відзначають його почуття гумору. Тому цілком логічна поява серії із 7 книг «Антологія українського анекдоту “Українська веселка”» («Куми і кумки», «Жезлом по бамперу», «Ні пуху, ні луски!: анекдоти про мисливців і рибалок», «Все-всі-вся: анекдоти про маленьких і великих, зубатих і вухатих, культурних і спортивних, а також суспільно активних», «Жіноча і чоловіча логіка», «Здоровенькі будьмо!», «Чоловіче читиво»). Він не один рік збирав, упорядковував і супроводжував авторськими текстами ці збірники веселих і сатиричних історій та примовок. Книги серії мають яскраві своєрідні теми, і кожна із них адресовано широкому колу читачів [9].

Особлива в Олексія Анатолійовича поезія, в якій немає патетики і пафосу. «Що в житті може замінити любов жінки – матері, сестри, доні, коханої? Що може замінити любов до жінки? Приходять до мене з неба вірші ліричні, інтимні. Тішусь тим», – зазначає письменник [2, с. 8].

А ще провідною є тема любові до малої батьківщини.

Я знову приїхав у рідне село,
Де, наче у казці, дитинство пройшло,
Де дивні світи відкривались малому,
Де проліски ранні і гнізда лелечі,
Де сльози і радощі були малечі,
Де кожна стежина – до рідного дому... [2, с. 308]

Де б він не був, по яких світах – завжди повертається додому, приїздить у рідне село, згадує дитинство, матір, батька, зустрічається із земляками. Не пориває зв'язків з рідним інститутом, презентує свої нові твори.

У фондовому зібранні літературно-меморіального музею І.К. Карпенка-Карого міста Кропивницького є книги письменника. Збір матеріалів продовжується. Можливо, Олексій Анатолійович стане гостем нашого музею, презентувавши свої нові твори цього року.

ЛІТЕРАТУРА І ДЖЕРЕЛА:

1. Золотослів степової Компаніївщини: Вірші / [упоряд. та передмова С.В. Полтавець]. – Компаніївська ЗШ І-ІІ ступенів: Шкільна бібліотека, 2011. – 58 с.
2. Кононенко О. І розкраяну душу рятує душа... [Текст] / Олексій Кононенко. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 348 с.
3. Кононенко О. Щоденник чоловіка на межі сторіч / Олексій Кононенко/. – Харків: Фоліо, 2012. – 186 с.
4. Любарський Р. Олексій Кононенко: «Вся Україна нині – Кайдашева сім'я!» / Роман Любарський // Народне слово. – 2017. – 4 травня.

5. Макей Л. Олексій Кононенко: старший із братів Роздолля / Людмила Макей // Народне слово. – 2011. – 31 березня.
6. Саміляк Т. Олексій Кононенко: «Без мудрого слова, в яке літери складаються, не буде держави» / Тамара Саміляк // Народне слово. – 2015. – № 3(3181).
7. Степанова О. «Издательский кризис миновал, теперь нужно преодолеть читательский» / Ольга Степанова // Україна-Центр. – 2012. – 10 травня.
8. Коскін В. «Книга не буває передчасною» / Володимир Коскін / - [http\\de-de.facebook.com| litgazetta/com.ua](http://de-de.facebook.com/litgazetta/com.ua)
9. Олексій Кононенко / [http\\librarychi.kr.ua|kn_in| su4asni - pysmennyky| kononenko_a.php](http://librarychi.kr.ua|kn_in|su4asni - pysmennyky|kononenko_a.php)

The report is dedicated to the famous countryman, writer, author of famous songs, journalist, winner of literary prizes, screenwriter and director of cultural and artistic events, public and cultural figure Alexei Kononenko.

Key words: *small homeland, way of life, state and creative activity, variety of works.*